

## ภูมิศาสตร์กับการระบาดของโควิด 19 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี Geographic and Covid-19 Epidemic of Udon Thani Rajabhat University

วิษญู จอมวิญญาณ์<sup>1</sup>, ศรียา อินทสิน<sup>2</sup>, ลภัสรดา อุ๋เจริญ<sup>3</sup>

Wit Jomwinya<sup>1</sup>, Intasin Sariya<sup>2</sup>, Laphatrada Oucharoen<sup>3</sup>

Received: 18 มีนาคม 2565 Revised: 25 เมษายน 2565 Accepted: 28 เมษายน 2565

### บทคัดย่อ

การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ในประเทศไทยเริ่มต้นตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ. 2563 นับจากนั้นเป็นต้นมาทำให้สังคมไทยต้องเผชิญกับการเข้ามาของโรคระบาดและต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถเอาตัวรอดจากสถานการณ์นี้ให้ผ่านพ้นไปได้อย่างรวดเร็วที่สุด โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีเป็นมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์นี้อย่างมาก เนื่องจากมหาวิทยาลัยเป็นกลุ่มสังคมขนาดใหญ่ประเภทหนึ่งที่มีการเข้ามารวมกันของคนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนักศึกษาส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของสิ่งปลูกสร้างเพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มคนขนาดใหญ่เหล่านี้ จึงเป็นที่มาของพื้นที่เสี่ยงที่จะเกิดการระบาดของโรคได้ ประกอบกับพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลที่ส่งผลให้เกิดเป็นกลุ่มเสี่ยงนั้นมีอัตราที่สูงมากยิ่งขึ้น จากกลุ่มตัวอย่างในมหาวิทยาลัยจำนวน 90 รายให้ข้อมูลความเสี่ยงของสถานที่และผลกระทบที่เกิดขึ้น ในส่วนของผลกระทบที่เกิดขึ้นในช่วงเวลา 3 ปีที่ผ่านมาจะเห็นได้ชัดว่ารูปแบบของการจัดการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การพบปะสังสรรค์ระหว่างบุคคลในสังคมลดลงเพื่อลดความเสี่ยงที่จะสัมผัส ซึ่งเป็นการศึกษาการแพร่ระบาดของโรคที่ดีที่สุด แต่ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการเรียนการสอนลดน้อยลงตามไปด้วย นอกจากผลกระทบทางด้านการเรียนการสอนแล้ว ยังมีผลกระทบ

<sup>1</sup> อาจารย์ประจำสาขาวิชาภูมิสารสนเทศเพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี; Lecturer, Geo-Informatics for Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Udon Thani Rajabhat University, Thailand; e-mail: wit.jo@udru.ac.th

<sup>2</sup> ดร., สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี; Dr., Office of General Education, Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

<sup>3</sup> อาจารย์ประจำสำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี; Lecturer, Office of General Education, Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

ทางด้านสภาพจิตใจและการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของประชากรในสถานศึกษาที่มีแนวโน้มต่อความเสี่ยงสูงในการเป็นโรคซึมเศร้า ขาดการเข้าถึงสังคมหรือการรวมกลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มเพื่อนเป็นผลอีกประการที่เกิดขึ้น ความสำคัญของภูมิศาสตร์ในงานนี้ชี้ให้เห็นถึงรูปแบบของความเสี่ยงเชิงพื้นที่ของการเกิดโรคของสถานที่เสี่ยงรอบมหาวิทยาลัยในรูปแบบของแผนที่ อันจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่ใช้เพื่อการสร้างความเข้าใจและนำไปใช้เพื่อการวางแผนจัดการต่อไป ส่วนอนาคตของสถานการณ์โรคระบาดยังต้องมีการเฝ้าระวังเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นมากที่สุดเพื่อไม่ให้เกิดการอุบัติซ้ำของโรค อีกทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมาตรการของสถานที่ในการป้องกันร่วมกับวิถีปฏิบัติตนเองของกลุ่มประชากรว่ามีการดูแลป้องกันตนเองอย่างไร

**คำสำคัญ:** ภูมิศาสตร์, ผลกระทบเชิงพื้นที่, โรคระบาด โควิด-19

## ABSTRACT

Covid-19 epidemic in Thailand started at the beginning of 2020. Since then, the Thai Society has faced the coming of the epidemic and has to adapt for survival from this situation as soon as possible. Udon Thani Rajabhat University is one of the universities that has been greatly affected by this situation. This is because the university is a large social group in which a large number of people get together especially students. This affects an increase of buildings to accommodate various activities of a large group of students. Therefore, it is the source of an area prone to disease outbreaks. Students' behaviors could also have resulted in the occurrence of a high risk group. Based on the information of risk of pandemic in the university area provided by 90 students. The impact in the past 3 years has obviously seen related to the change of teaching and learning styles, the decrease of social interaction among individuals to reduce the risk of exposure to stop the epidemic. However, this practice has resulted in a less efficient teaching and learning. Besides the impact on teaching and learning, other effects on the mental health and lifestyle of students and staff on campus have also been found. Other reported effects include higher risk of depression, and lack of socialization among friends and colleagues. The importance of geography shows the map of spatial risk of COVID-19 pandemic around the university area. This shows the spatial relation to enhance understanding and make the management plan. In the future, surveillance of the pandemic still needs to be carried out

in order to gain as much confidence as possible to prevent a recurrence of the disease. This also depends on the measures of places in prevention in conjunction with the practice of the people to know how to take care of themselves.

**KEYWORDS:** Geographic, Spatial-effect, Epidemic Covid-19

## บทนำ

ในศตวรรษที่ 22 สังคมมนุษย์ได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว จนมีการคาดการณ์ไว้ว่าวิถีชีวิตของมนุษย์นั้นจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ตั้งแต่ปี 2001 มนุษย์มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน มีนวัตกรรมในการรักษาสุขภาพทำให้มนุษย์มีอายุขัยเฉลี่ยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีอายุยืนมากขึ้น องค์การอนามัยโลก (WHO) เผยว่าผู้คนในปัจจุบันมีอายุยืนขึ้นหกปีเมื่อเทียบกับ 20 ปีที่แล้ว จนไม่คาดคิดว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญขึ้น โรคระบาด สงคราม และปัญหาเศรษฐกิจถือเป็นจุดเปลี่ยนของสังคมมนุษย์ ปัจจัยดังกล่าวทำให้สังคมมนุษย์นั้นเกิดการชะงักตัวลง โรคระบาดเป็นสถานการณ์ที่คาดการณ์ได้ยากหลายครั้งที่โลกต้องรับมือกับกาฬโรค เอดส์ ไข้หวัดนก รวมไปถึงซาร์ส เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นทุกกลุ่มสังคมรวมไปถึงองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องมีมาตรการรับมือเพื่อบรรเทาและคลี่คลายปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด สถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 เริ่มต้นในช่วงปลายปี 2562 ประเทศจีนเป็นต้นกำเนิดของโรคและแพร่กระจายออกไปตามเคลื่อนย้ายของกลุ่มประชากร สิ่งที่ตามมาคือการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสอย่างรวดเร็วเนื่องจากการคมนาคมขนส่งมีการเชื่อมโยงกันอย่างทั่วถึง ส่งผลให้โลกอยู่ในสภาวะที่ต้องเกิดการจัดการบางอย่างเพื่อจำกัดการระบาด นับตั้งแต่เริ่มมีการระบาดของโรคโควิด 19 ขึ้นมานั้น สถานการณ์ของโรคเกิดกระบวนการแปรผันหลายครั้ง จนถึงปัจจุบันนับเป็นเวลาเกือบ 3 ปี ที่สังคมมนุษย์ทั่วโลกจมอยู่กับสถานการณ์ที่มีการหยุดนิ่งและเมื่อพิจารณาในเชิงพื้นที่แล้วประเทศไทยถือเป็นพื้นที่ระบาดแห่งหนึ่งที่มีความสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันพื้นที่เปลี่ยนผ่านระหว่างโลกตะวันออกและโลกตะวันตก การเปลี่ยนผ่านของประชากรระหว่างสองภูมิภาคมักจะต้องผ่านประเทศไทยเสมอ ประกอบกับประเทศไทยมีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยวทำให้ประเทศไทยกลายเป็นคัลล์เตอร์ของโรคที่สำคัญแห่งหนึ่ง ในระยะเวลาแรกของการอุบัติขึ้นของโรคโควิด 19 มีการกระจายทั่วไปตามพื้นที่นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเสี่ยงสูง เนื่องจากโรคนี้เป็นโรคที่สามารถติดต่อกันได้ง่าย ผ่านทางละอองน้ำมูก น้ำลาย จากจามหรือปาก ขณะที่ผู้ติดเชื้อ ไอ จาม หรือพูด เมืองหลักที่มีความสำคัญ

อย่างจังหวัดเชียงใหม่ ภูเก็ต กรุงเทพฯ ถือได้ว่าเป็นพื้นที่เสี่ยงที่มีการเข้ามาอย่างต่อเนื่องและมีการคัดกรองการเข้ามาของกลุ่มประชากรอย่างจริงจัง แต่ด้วยข้อบกพร่องบางประการในระยเวลานั้นทำให้เกิดการแพร่กระจายออกสู่ภูมิภาคต่างๆ อย่างรวดเร็ว สามารถระบุได้ว่าประเทศไทยนั้นมีการระบาดของโรคนี้มาเป็นจำนวน 5 ครั้งหลักๆ ล่าสุด ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 เริ่มต้นในช่วงต้นปี 2563 ไปจนถึงเดือนธันวาคมในปีเดียวกัน เป็นการระบาดของสายพันธุ์อื่น (SARS-CoV-2) รวมระยะเวลา 11 เดือน เป็นช่วงเวลาแรกสุดที่มนุษย์ชาติเผชิญกับโรคระบาดครั้งล่าสุดหลังจากไข้หวัดนกและซาร์ ในช่วงปีแรกนี้มีจำนวนผู้ป่วยเพียง 4,327 รายแต่มีผู้เสียชีวิตสูงถึง 60 ราย

ระยะที่ 2 เริ่มต้นในช่วงกลางเดือนธันวาคมปี 2563 ไปจนถึงสิ้นเดือนมีนาคม 2564 เป็นการระบาดของสายพันธุ์อังกฤษและอินเดีย (Alpha & Delta) รวมระยะเวลา 3 เดือน 15 วัน การกลายพันธุ์ของเชื้อไวรัสทำให้การระบาดเกิดความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในครั้งนี้มีจำนวนผู้ป่วยสูงถึง 24,626 รายและมีผู้เสียชีวิตสูงถึง 34 ราย

ระยะที่ 3 เริ่มต้นในระหว่างวันที่ 1-14 เมษายน 2564 เป็นการระบาดของสายพันธุ์อินเดีย (Delta) รวมระยะเวลา 14 วัน สายพันธุ์นี้เป็นกลายพันธุ์อีกหนึ่งครั้งที่มีการแพร่ระบาดเข้ามาในประเทศไทยเป็นเวลาดำเนินการ มีจำนวนผู้ป่วยเป็นจำนวนมากถึง 7,074 รายและมีผู้เสียชีวิต 3 ราย

ระยะที่ 4 เริ่มต้นในช่วงเดือนกรกฎาคม 2564 ไปจนถึงปลายปี 2564 เป็นการระบาดของสายพันธุ์อินเดีย (Delta) รวมระยะเวลา 6 เดือน เป็นระยะของการระบาดที่ต่อเนื่องมาจากระยะที่ 3 โดยเมื่อพิจารณาสถิติผู้เสียชีวิตตั้งแต่ระยะแรกรวมทั้งสิ้น 20,917 ราย

ระยะที่ 5 เริ่มต้นในช่วงต้นปี 2565 เป็นการระบาดของสายพันธุ์โอมิครอน (Omicron) การกลายพันธุ์ครั้งล่าสุดนี้เป็นที่น่าจับตามองว่าในอนาคตสังคมมนุษย์จะเป็นไปในทางใดเนื่องจากสถิติและอาการของการป่วยในระยะล่าสุดนี้เป็นไปในทิศทางบวกมากกว่าทั้งสี่ระยะก่อนที่ผ่านมา (ประชากรศิริราช, 2565)

จังหวัดอุดรธานีตั้งอยู่ทางตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นเมืองเศรษฐกิจและสังคมของภูมิภาคซึ่งมีการเคลื่อนย้ายของประชากรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนผ่านทางด้านประชากรอยู่เป็นประจำไม่ต่างจากจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น ประเด็นการเปลี่ยนผ่านเชิงประชากรเน้นไปที่เรื่องของการศึกษา นักศึกษาที่เข้ามาเรียนส่วนหนึ่งไม่ใช่คนท้องถิ่นอุดรธานีแต่มาจากพื้นที่ข้างเคียง ผลกระทบที่ตามมา คือ การแพร่กระจายของโรคออกไปอย่างกว้างขวาง และยังพบว่ามีการจำกัดการใช้ชีวิตให้มีความรัดกุมมากยิ่งขึ้นเพื่อให้การควบคุมโรคมีประสิทธิภาพมากที่สุด นักศึกษาจำเป็นที่จะต้องมีการปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับกฎเกณฑ์ใหม่

ของสังคมให้มากที่สุด เมื่อวัดค่าสถิติจำนวนผู้ป่วยสะสมรวมของจังหวัดอุดรธานีในปี 2565 มีจำนวน 28,121 ราย รองจากจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดอุบลราชธานีที่มีจำนวนผู้ป่วย 37,582 30,992 28,407 ราย ตามลำดับ (กระทรวงสาธารณสุข, 2022)

ผลกระทบที่มาจากภาวะระบาดของโควิด 19 นั้นส่งผลกระทบต่ออย่างมากในภาพรวมทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม หลายอย่างเกิดการปรับตัวลงเป็นอย่างมาก กิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายประเภทมีการหดตัวแต่ในทางตรงกันข้ามนั้นก็กลับเกิดการเติบโต เช่น ธุรกิจทางการป้องกันโรครวมไปถึงระบบเศรษฐกิจแบบออนไลน์ด้วยเช่นกัน (กิริยา กุลกลการและคณะ, 2563)

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการศึกษาการระบาดในเชิงภูมิศาสตร์ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้ติดเชื้อวิเคราะห์เชิงพื้นที่เพื่อแสดงการเกิดโรคระบาดเชิงพื้นที่ ระบุพื้นที่ที่มีการระบาดของกลุ่มผู้ป่วย ประเมินพื้นที่เสี่ยง เพื่อให้ทราบถึงการกระจายเชิงพื้นที่ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการบริหาร วางแผนด้านทรัพยากรและมาตรการในการดำเนินป้องกันควบคุมโรคระบาดและนโยบายทางสังคมของประเทศไทย (ณัฐวุฒิ ทะนันไธสง, 2563)

ภูมิศาสตร์สุขภาพเป็นศาสตร์ที่อยู่ในกระแสปัจจุบัน เนื่องจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และประเด็นต่างๆ ทางด้านสุขภาพ อาทิ ระบาดวิทยา (Epidemiology) โรค และการเจ็บป่วย เพื่อนำมาวิเคราะห์และหาคำตอบที่ต้องการในช่วงเวลาหนึ่งๆ (สิวกา ผาตไธสง, 2562) อันสอดคล้องกันกับสถานการณ์ของโรคโควิด 19 ที่นำเอาภูมิศาสตร์สุขภาพมาใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษานั้นโดยใช้ 2 ปัจจัย คือ พื้นที่เสี่ยงและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับนักศึกษา

## วัตถุประสงค์

บทความวิชาการเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเสี่ยงเชิงพื้นที่ของการเกิดโรคในพื้นที่รอบๆ มหาวิทยาลัย ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับนักศึกษา และแนวโน้มในอนาคตของสถานการณ์โควิด 19 ในมหาวิทยาลัย

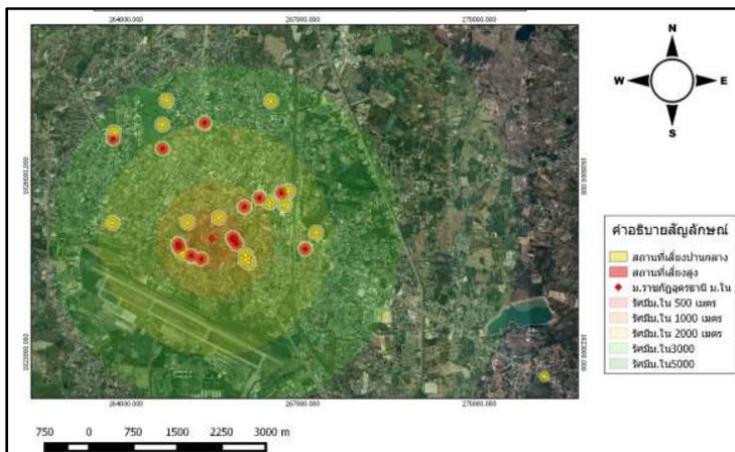
## ความเสี่ยงเชิงพื้นที่ของการเกิดโรคในพื้นที่รอบๆ มหาวิทยาลัย

เมื่อพิจารณาความเสี่ยงเชิงพื้นที่ของการเกิดโรคระบาดโควิด 19 มักจะมีคำศัพท์ที่ทำให้ประชาชนเกิดความตระหนักรู้และเกิดความระมัดระวังในการใช้ชีวิตมากขึ้น ได้แก่คำว่า กลุ่มเสี่ยง (Cluster) และพื้นที่เสี่ยง (Risk Area) โดยกลุ่มนักศึกษานั้นถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบาง (Vulnerability) เนื่องจากนักศึกษาอยู่ในช่วงวัยรุ่นที่มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction)

จากลักษณะดังกล่าวนั้นพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรมจึงกลายเป็นพื้นที่เสี่ยงและเมื่อพิจารณาสถานที่เสี่ยงแล้วก็มักจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นแหล่งสังสรรค์ทั้งในช่วงเวลากลางวันและเวลากลางคืน ได้แก่ ร้านอาหาร – คาเฟ่ ผับแอนด์เรสเทอรองท์ เป็นต้น เมื่อนำเอาสถานที่เหล่านี้มาพิจารณาพร้อมกับระบาดวิทยา (Epidemiology) ที่อธิบายถึงเรื่องขององค์ประกอบต่างๆ ของโรคที่กำลังอยู่ในกระแส ประกอบไปด้วย สาเหตุและลักษณะการของโรค รูปแบบการกระจายของโรค และแนวทางในการจัดการแก้ไขโรค (Columbia University Mailman School of Public Health, 2020) สถานการณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีพบว่า นักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อสถานบริการรอบๆ พื้นที่มหาวิทยาลัย และสถานบริการในพื้นที่ดังกล่าวถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองแก่นักศึกษา โดยจากแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานสถานบริการที่มีความเสี่ยงในบริเวณรอบๆ มหาวิทยาลัย สามารถจำแนกออกเป็น 6 กลุ่มหลัก จำนวน 24 แห่ง ดังตารางที่ 1

**ตารางที่ 1** ระดับความเสี่ยงของสถานบริการรอบมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีแยกตามประเภท

ประเภท	ค่าเฉลี่ย	ระดับความเสี่ยง
ตลาด	3.61	มาก
ร้านอาหารและบริการ	3.02	ปานกลาง
สวนสาธารณะและฟิตเนส	3.33	มาก
สถานบริการความงามและนวด	3.78	มาก
ร้านสะดวกซื้อ	3.83	มาก
ห้างสรรพสินค้า	3.67	มาก



**ภาพที่ 1** แผนที่แสดงระดับความเสี่ยงของสถานบริการรอบมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

จากการอ้างอิงบนฐานของแบบประเมินความเสี่ยงที่ถูกสร้างขึ้นโดยนักศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 90 ราย อ้างอิงจากปัจจัยที่มีความสำคัญตามหลักการของกระทรวงสาธารณสุขได้ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางด้านนโยบายของการจัดมาตรการในการใช้สถานที่เป็นการพิจารณาถึงระเบียบการจัดการการเข้าใช้สถานที่ว่ามีระดับความปลอดภัยมากน้อยเพียงใด ได้แก่ การจัดวางเจลแอลกอฮอล์ การจำกัดช่วงเวลาเปิด - ปิด และการกำหนดระยะห่างของผู้ใช้บริการ เป็นต้น

2. ปัจจัยทางด้านลักษณะการถ่ายเทของอากาศภายในสถานที่ใช้เพื่อวัดค่าความเสี่ยงในกรณีที่สถานที่นั้นเป็นพื้นที่แบบปิดหรือติดเครื่องปรับอากาศ การที่สถานที่นั้นมีการเวียนของอากาศหรือการระบายอากาศที่ไม่สะดวกจะทำให้การแพร่ระบาดตีมากขึ้น แต่ถ้าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่เปิดโล่งและอากาศถ่ายเทได้สะดวกจะทำให้การแพร่ระบาดมีอัตราเสี่ยงที่จะติดเชือลดลง

3. ปัจจัยทางด้านจำนวนความหนาแน่นของประชากรที่เข้าใช้สถานที่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการแพร่เชื้อ หากสถานที่นั้นๆ มีการเข้าใช้งานของผู้เข้ารับบริการเป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกันจะส่งผลให้เกิดการกลายเป็นแหล่งของโรคได้ อาทิเช่น Pub & Restaurant ร้านกาแฟ - คาเฟ่ ร้านสุกี้หรือชาบู เป็นต้น

4. ปัจจัยทางด้านรูปแบบของการสัมผัสกันระหว่างเจ้าของสถานที่และผู้ให้บริการ ในประเด็นของปัจจัยส่วนเฉพาะที่พบได้เป็นจำนวนมากในพื้นที่เขตเศรษฐกิจของจังหวัดอุดรธานี อาทิ ร้านบริการเสริมความงามและร้านนวด ที่มีลักษณะของการสัมผัสและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันที่แตกต่างจากสถานบริการประเภทอื่นๆ จะมีความเสี่ยงมากเป็นพิเศษ

5. ปัจจัยทางด้านลักษณะการบริการของสถานที่ ที่บริการให้แก่ผู้เข้าใช้บริการ เป็นลักษณะเฉพาะทางมากกว่าปัจจัยข้ออื่นๆ ภาคอีสานมีลักษณะเฉพาะของสถานบริการประเภทร้านอาหารที่บริการอาหารปรุงไม่สุกหรืออาหารดิบ จำพวกร้านลาบก้อย ทำให้เกิดเป็นกลุ่มเสี่ยงเนื่องจากอาหารไม่ผ่านความร้อนจะปนเปื้อนเชื้อไวรัสได้

6. ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์สุขภาพสามารถใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอเมืองอุดรธานี อันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยเหตุผลทางด้านการกลายเป็นเมืองของจังหวัดอุดรธานีเริ่มต้นมาตั้งแต่ช่วงสงครามเย็นต่อมามีการขยายตัวของเมืองเพิ่มมากขึ้น พื้นที่รอบมหาวิทยาลัยได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่รกร้างว่างเปล่า กลายเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและเขตเศรษฐกิจ ส่งผลให้ความหนาแน่นของประเภทการใช้ที่ดินเหล่านี้กลายเป็นการกระจุกตัวอย่างหนาแน่นตามกลุ่มสังคมของนักศึกษาและ

นักธุรกิจ ในช่วงการเกิดโรคระบาดโควิด 19 ทำให้การกระจุกตัวของพื้นที่ดังกล่าวนั้นเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคหากปราศจากการควบคุมดูแลอย่างรัดกุม

### ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับนักศึกษา

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคมไทย โดยคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติได้ให้คำผลกระทบไว้ทั้งสิ้น 3 ด้าน ประกอบไปด้วย 1) ผลกระทบด้านสุขภาพ 2) ผลกระทบทางด้านสังคม 3) ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2022) ในส่วนของผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มนักศึกษาที่จัดว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงนั้นเป็นกลุ่มกรณีศึกษาที่มีความสำคัญและมีความเปราะบาง จำนวน 90 ราย โดยสามารถจำแนกออกได้เป็นสองประเด็นหลักๆ ได้แก่

#### 1. ประเด็นเรื่องของการเรียนการสอนของกลุ่มประชากรในมหาวิทยาลัย

เมื่อมีการระบาดของโรคเกิดขึ้นสิ่งแรกที่หน่วยงานส่วนกลางต้องมีการจัดการ คือ การหยุดทำกิจกรรมร่วมกันและการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน (Onsite studies) แต่ระบบการศึกษาของไทยนั้นถูกปลุกฝังมาในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนมาโดยตลอด การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบออนไลน์ (Online studies) จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายและแปลกใหม่สำหรับอาจารย์และนักศึกษาเป็นอย่างมาก ระบบของการเรียนการสอนแบบใหม่นี้ทำให้ลดการพบเจอและสัมผัสระหว่างกันทำให้ไม่มีการติดเชื้อ 100% เป็นทางออกของการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพสูงสุดที่หน่วยงานทางการศึกษาจะสามารถทำได้ แต่ผลกระทบที่ตามมานั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับทั้งอาจารย์และนักศึกษา ในแง่มุมของอาจารย์พบว่า อาจารย์มีกลุ่มช่วงวัยที่มีความหลากหลาย การตอบสนองต่อเทคโนโลยีในปัจจุบันนั้นอาจไม่เป็นไปตามผลที่หน่วยงานทางการศึกษาต้องการเท่าที่ควร และยังพบว่าประสิทธิภาพในการสอนของอาจารย์ลดลง เนื่องจากการเป็นการเรียนการสอนที่ปราศจากการตอบโต้ระหว่างกันในห้องเรียน ทำให้อาจารย์จัดการเรียนการสอนได้ไม่เต็มเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาในด้านความพร้อมของอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนด้วยระบบออนไลน์ ในส่วนของนักศึกษาเรื่องการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์เป็นอุปสรรคต่อการเรียนเป็นอย่างมากเนื่องจากเดิมศึกษามาจากนักเรียนที่มีการเรียนในชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ในห้องเรียนและเมื่อเข้าสู่ระดับอุดมศึกษาแล้วต้องมีการศึกษาแบบอิสระ (Free studies) จึงทำให้นักศึกษาขาดแรงจูงใจในการเรียนที่ปราศจากอาจารย์ชี้แนะแนวทางในการศึกษาตามศาสตร์ต่างๆ และยังพบปัญหาฐานะทางด้านสังคม รวมไปถึงเมื่อพิจารณาในเชิง

พื้นที่แล้วภูมิลาเนาของนักศึกษาบางรายอยู่ในพื้นที่อับสัญญาณอินเทอร์เน็ต จึงส่งผลให้การเรียนการสอนแบบออนไลน์เกิดเหตุการณ์อันไม่พึงประสงค์ได้ตลอดเวลา

2. ประเด็นเรื่องของสภาพจิตใจ การใช้ชีวิตและการเข้าสังคมของกลุ่มประชากรในมหาวิทยาลัย มุมมองทางด้านสภาพจิตใจ การใช้ชีวิตและการเข้าสังคม เป็นมุมมองที่มีความเปราะบาง เนื่องจากเป็นส่วนที่จะต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้ง โดยบางส่วนนั้นไม่สามารถที่จะแต่ละต้องตามหลักจริยธรรมวิจัย (Ethics Research) ผู้เขียนจึงใช้วิธีการศึกษาด้วยวิธีการสังเกตและพูดคุยโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเท่านั้น จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 90 ราย โดยหลักการแล้วความสัมพันธ์ระหว่างสภาพจิตใจ การใช้ชีวิตและการเข้าสังคม เป็นลักษณะเฉพาะของคนในแต่ละพื้นที่ กลุ่มประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือคนไทอีสานนั้นมีรูปแบบเฉพาะ มีการใช้ชีวิตแบบอิสระ เสรี รักการเข้าสังคม พฤติกรรมของกลุ่มวัยรุ่นในสถานะนักศึกษาพบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความโหยหาระบบสังคมกลุ่ม ตั้งแต่เริ่มมีการระบาดของโรคโควิด 19 การศึกษาในมหาวิทยาลัยมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของวงจรชีวิตแบบใหม่ ซึ่งเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่คนทั่วไปใช้คำว่า ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) กลุ่มเป้าหมายเริ่มมีความตระหนักรู้ในการวางตัวด้วยความหวาดกลัวและระมัดระวัง เมื่อเข้าสู่ปี 2564 การเปลี่ยนผ่านของโรคระบาดได้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจนถึงช่วงกลางปี สังคมของระบบอุดมศึกษาเข้าสู่ภาวะการเรียนการสอนแบบออนไลน์อย่างสมบูรณ์แบบ โดยเน้นไปที่กลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนจากนักเรียนชั้นมัธยมปลายที่มีความเข้มงวดในการดำรงชีวิตเข้ามาสู่สังคมของนักศึกษา สิ่งแรกที่กลุ่มนักศึกษาได้พบ คือ ระบบเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่ไม่มีการพบปะกันมาก่อนและในระดับที่มากกว่านั้น คือ ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่และรุ่นน้องนั้นก็ได้มีการสูญหายเนื่องจากชีวิตวิถีใหม่เป็นระบบที่จำกัดการสัมผัสระหว่างกัน ความรู้สึกที่โดดเดี่ยวปราศจากเพื่อนร่วมสาขาหรือพี่น้องผู้มีประสบการณ์ที่คอยให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้ความต้องการที่จะอยู่ในสถานะนักศึกษาเกิดความสิ้นคลอน การรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มักจะเข้าใจว่าสังคมมหาวิทยาลัย คือ สังคมเปิด ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนฝูงและพี่น้องมีความแน่นแฟ้นยิ่งกว่าอาจารย์ เมื่อเกิดภาวะนี้ขึ้นจึงบั่นทอนความรู้สึกตื่นเต้นและขาดแรงบันดาลใจที่จะตามหาตัวตนของตนเองเป็นอย่างมาก การใช้ชีวิตในห้องเรียนที่มีเพื่อนนั้นเปลี่ยนเป็นระบบออนไลน์ นักศึกษาต้องตื่นขึ้นมาพร้อมกันกับห้องเรียนออนไลน์ ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะคล้ายกับการขายของ ความรู้สึกที่ตอบสนองต่อการเรียนจึงขาดความน่าสนใจและกลายเป็นเพียงช่วงเวลาที่น่ารำคาญ นอกจากประเด็นที่ได้

กล่าวมาแล้ว ยังมีประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ของสถานที่เสี่ยงต่อการเกิดโรค (Cluster Area) การที่กลุ่มเพื่อนที่มักจะชักชวนกันเข้าสังคมและมีการขยายเพิ่มขึ้นไปเป็นเครือข่ายในสถานศึกษาถูกจำกัดลง เนื่องจากการจัดกิจกรรมที่มีจำนวนมากกว่า 50 คนนั้นถูกยกเลิก ทำให้กลุ่มนักศึกษาขาดความเป็นตัวตนที่ควรจะเป็นในฐานะของน้องใหม่

การวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นในเชิงพื้นที่นั้น จะเห็นได้ว่าเกิดกับกลุ่มนักศึกษาที่มีพฤติกรรมกรออยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ กลุ่มสังคมดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการพบกันในมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการอยู่ร่วมกันในหอพักหรือเช่าบ้าน เป็นกลุ่มเสี่ยงประเภทหนึ่งที่ต้องระมัดระวัง ในส่วนของมาตรการที่หน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงพื้นที่ได้เช่นกัน อาทิ การควบคุมการเปิดปิดสถานที่เสี่ยงทั้งในรูปแบบชั่วคราวและถาวรนั้น ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของพื้นที่เป็นอย่างมาก มาตรการดังกล่าวยังส่งผลให้พฤติกรรมกรอบริโภคของลูกค้าและผู้ผลิตเปลี่ยนไปตามหลักภูมิศาสตร์เศรษฐกิจอีกด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีมีนักศึกษาจำนวน 18,445 คน (สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 2565) ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการกระจุกตัวกันอย่างหนาแน่นของร้านค้าและบริการ ตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา ร้านค้าและสถานบริการหลายแห่งได้มีการปิดตัวลงไปทั้งชั่วคราวและถาวร ทั้งนี้ปัจจัยหลักๆ คือ ต้นทุนที่มีการเพิ่มขึ้น เนื่องจากขาดลูกค้าที่มีการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ซึ่งนักศึกษาส่วนมากจะเรียนอยู่ที่ภูมิลำเนาของตนเป็นหลักแม้ว่าในช่วงต้นปี 2564 จะเริ่มมีการกลับมาอาศัยอยู่ตามหอพักบ้างแล้วก็ตาม แต่ยังเป็นเพียงสัดส่วนน้อยเท่านั้น

### แนวโน้มในอนาคตของสถานการณ์โควิด 19 ในมหาวิทยาลัย

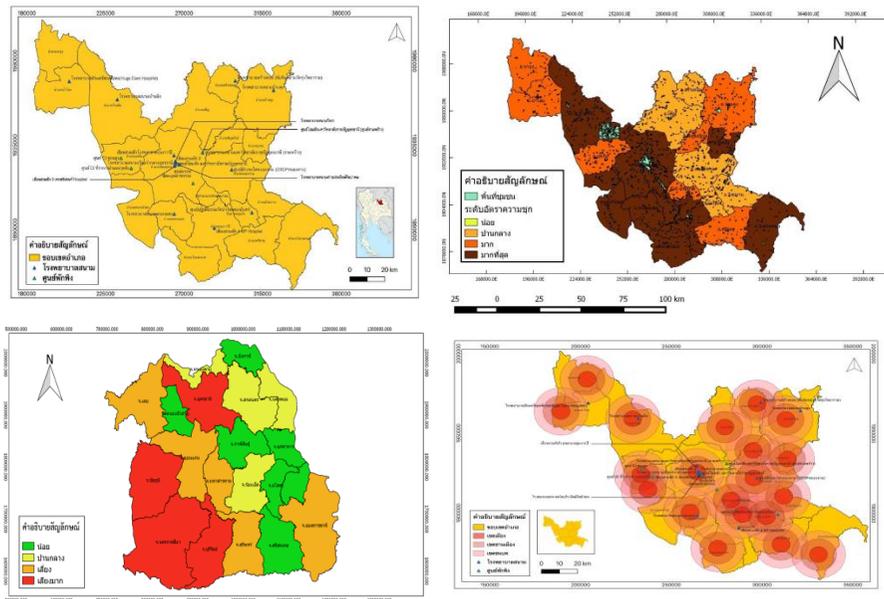
สถิติจำนวนผู้ป่วยในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในระหว่างช่วงปี 2563-2565 และจากการคำนวณโดยใช้สูตร Simple Moving Average จะพบว่าแนวโน้มของผู้ป่วยสะสมเป็นไปในรูปแบบที่เสถียรภาพมากขึ้นในปี 2566-2568 และเมื่อเทียบกับนโยบายและมาตรการของกระทรวงสาธารณสุขและรัฐบาลนั้นทำให้เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าจำนวนของวัคซีนที่มีการกระจายออกไปทั่วประเทศมีส่วนอย่างมากที่ทำให้การระบาดของโรคนี้อัตาลงได้



ภาพที่ 2 แนวโน้มของสถานการณ์ผู้ป่วยสะสมในอนาคต

ทางการเรียนการสอนนั้นจะเริ่มมีการผ่อนคลายให้กลายเป็นระบบออนไลน์ (Onsite) มากยิ่งขึ้น ในส่วนของการเปลี่ยนเป็นโรคประจำถิ่นของสามารถมองได้เป็นสองมุมมอง คือ 1) การเคลื่อนย้ายของนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่อื่น ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคมากขึ้น และส่งผลให้ผู้ติดเชื้อจะกลายมาเป็นบุคคลป่วยธรรมดาที่สามารถรักษาโรคได้ด้วยกระบวนการทั่วไป ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องผ่านกระบวนการกักตัวหรือการรักษาที่มีความเข้มงวดหรือรัดกุมดังที่เคยผ่านมา 2) การกลายเป็นโรคประจำถิ่นนั้นจะช่วยลดทัศนคติเรื่องความรุนแรงของโรคให้ลดลง นักศึกษาที่ติดเชื้อมักจะตกเป็นจำเลยของสังคมในเรื่องของการอยู่ร่วมกัน แต่ในกรณีของอนาคต กระบวนการดังกล่าวจะไม่มี ความจำเป็นอีก เนื่องจากกลายเป็นเพียงโรคใช้วิถีธรรมดา

ภูมิศาสตร์จะเป็นเครื่องมือในการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จังหวัดอุดรธานี ได้จัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศประเภทต่างๆ เป็นจำนวนมาก ได้แก่ ข้อมูลสถิติผู้ป่วย สถิติการย้ายถิ่น สถิติอัตราการป่วยรายใหม่และป่วยสะสม เป็นต้น ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการสร้างเป็นฐานข้อมูลทางด้านภูมิสารสนเทศได้ เนื่องจากฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศ คือ การใช้ข้อมูลสารสนเทศมาสร้างเป็นแผนที่ ในระดับลึกไปจะเป็นการวิเคราะห์ทางด้านพื้นที่ เช่น แผนที่แสดงพื้นที่ความเสี่ยงรายอำเภอของจังหวัดอุดรธานี แผนที่แสดงตำแหน่งความหนาแน่นของผู้ป่วย รวมไปถึงแผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาลที่มีความจำเป็นต่อการใช้งานได้อีกด้วยทั้งนี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ ณัฐวุฒิ ทะนันไธสง (2563) ที่ใช้ข้อมูลทางด้านภูมิศาสตร์ในการนำเสนอข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19



ภาพที่ 3 เครื่องมือทางด้านภูมิศาสตร์ในการศึกษาโรคโควิด 19

จากข้อมูลเบื้องต้นที่ได้กล่าวไปนั้นจะกลายเป็นฐานข้อมูลทางด้านวิชาการเพื่อการศึกษาและวิจัย เพื่อแก้ปัญหาสถานการณ์ในเบื้องต้น เพื่อให้วิกฤตการณ์นั้นบรรเทาเบาบางลง ในระยะยาวข้อมูลนี้อาจนำไปใช้ในการเรียนการสอนหรือบทความด้านการศึกษาสำหรับคนในรุ่นถัดไป

### สรุป

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีตั้งอยู่กลางเมือง พื้นที่โดยรอบมีสถานบริการที่มีความเสี่ยงต่อการระบาดของโรคเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเรื่องของการใช้บริการโดยนักศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่สิ่งที่ยังมองข้ามไปไม่ได้ คือ รูปแบบและตำแหน่งในเชิงพื้นที่ของสถานบริการที่มีการกระจุกตัวอย่างหนาแน่น ตลอดระยะเวลา 3 ปีนักศึกษาได้รับผลกระทบมากที่สุดทั้งในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การเข้าสังคมที่น้อยลงมีความเสี่ยงต่อการป่วยเป็นโรคซึมเศร้า ในอนาคตยังต้องมองถึงสถานการณ์การระบาดอย่างใกล้ชิดว่าจะมีการเพิ่มขึ้นมาอีกครั้งหรือไม่และสถานศึกษาจะมีมาตรการอย่างไรในการจัดระบบการเรียนการสอนเพื่อให้กลับมามีประสิทธิภาพเหมือนเดิม

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นการนำเอาผลลัพธ์ไปใช้เพื่อการสร้างเป็นฐานข้อมูลเพื่อการศึกษาในระดับเบื้องต้นรวมถึงการนำไปวิเคราะห์ถึงผลลัพธ์ในเชิงลึกต่อไปในส่วนของการวางแผนปรับตัวนั้นได้พบว่ามีหลายกรณีที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

### เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2022). *สถานการณ์ผู้ติดเชื้อ COVID-19 อัปเดตรายวัน*. สืบค้น 3 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://ddc.moph.go.th>.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2022). *ตารางข้อมูลและแนวโน้มสถานการณ์การติดเชื้อ COVID-19 รายจังหวัด*. สืบค้น 3 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://ddc.moph.go.th/covid19-dashboard/?dashboard=scoreboard>.
- กิริยา กุลกลการ อนันต์ ภาวสุทธิไพศิฐและศุทธภา นพวิญญูวงศ์. (2563). *ผลกระทบของ COVID-19 ต่อการส่งเสริมการมีงานทำ*. สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2022). *ส่องสังคมไทยหลังโควิด19 ตอกย้ำความสำคัญการกระจายอำนาจ ปูทางสู่การปฏิรูปประเทศ*. สืบค้น 3 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://www.nationalhealth.or.th/en/node/2242>.
- ณัฐวุฒิ ทะนันไธสง. (2563). *การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ไวรัสโควิดในนันทน์ ในประเทศไทย*. สืบค้น 22 เมษายน 2565, จาก <http://dspace.bru.ac.th/xmlui/handle/123456789/7080>.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2022). *“ระยะที่ 3” ของการแพร่ระบาดไวรัส “โควิด-19” เป็นอย่างไร*. สืบค้น 3 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://www.prachachat.net/general/news-427442>.
- ลิลา ผาดไธสง. (2562). *ภูมิศาสตร์การแพทย์*. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์ปฏิบัติการตอบโต้ภาวะฉุกเฉิน สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8 จังหวัดอุดรธานี. (2019). *รายงานเฝ้าระวังโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา*. สืบค้น 22 เมษายน 2565, จาก [http://odpc8.ddc.moph.go.th/all\\_article\\_covid19.php](http://odpc8.ddc.moph.go.th/all_article_covid19.php).
- สมาคมโรคติดเชื้อในเด็กแห่งประเทศไทย. (2022). *องค์ความรู้เกี่ยวกับเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronaviruses)*. สืบค้น 3 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://www.pidst.or.th/A215.html>.

สำนักข่าว กรมประชาสัมพันธ์. (2022). *จังหวัดอุดรธานี สั่งปิดสถานบันเทิง*. สืบค้น 3 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://thainews.prd.go.th/news/detail/TCATG210120171758529>.

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (2565). *จำนวนนักศึกษาจำแนกตามคณะ และระดับการศึกษา*. สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://www.udru.ac.th/website/index.php/about-us/udru-data/udru-statistics.html>.

Columbia University Mailman School of Public Health. (2020). *What Is Epidemiology?*. Retrieved 3 February 2022, from <https://www.publichealth.columbia.edu/public-health-now/news/what-epidemiology>.

Columbia University Mailman School of Public Health. (2022). *What Is Epidemiology?*. Retrieved 29 January 2022, from <https://www.publichealth.columbia.edu/public-health-now/news/what-epidemiolog>.